

Gaston **Bachelard**

VESI JA

UNET

**Essee materiaalisesta
mielikuvituksesta**

ntamo P&C

Gaston Bachelard

Gaston Bachelard

VESI JA UNET

Essee materiaalisesta mielikuvituksesta

Suomentanut Jan Blomstedt

Jälkisanat Juhani Pallasmaa

Alkuteos:
L'Eau et les Rêves. Essai sur l'imagination de la matière.
© Editions Corti, 1942

© 2015 Jan Blomstedt
ISBN 978-925-215-575-7

Taiteen Edistämiskeskus on tukenut teoksen julkaisemista

Ulkoasu: Jouko Vatanen
Kannen maalaus: Wäinö Blomstedt

Yhteistyössä:
Pro&Contra
ntamo

Valmistaja:
BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

2015
ntamo
www.ntamo.net

Sisältö

Suomentajan sana

Jan Blomstedt

9

Johdanto

11

1. luku

Kirkkaat vedet, keväiset vedet, juoksevat vedet

Narsismin objektiiviset ehdot

Rakastavat vedet

28

2. luku

Syvät, nukkuvat, kuolleet vedet

”Raskas vesi” Edgar Poen uneksinnassa

51

3. luku

Kharon-kompleksi

Ofelia-kompleksi

75

4. luku

Veden yhdistelmät

96

5. luku

Äidillinen vesi ja naisellinen vesi

115

6. luku

Puhtaus ja puhdistautuminen

Veden moraali

132

7. luku

Makean veden ylemmyys

147

8. luku

Rajut vedet

153

Yhteenveto: Veden puhe

177

Jälkikirjoitus: Muodon, aineen ja elämän kuvat, Juhani Pallasmaa

185

Henkilöhakemisto

188

Suomentajan sana

Millainen kirja on Gaston Bachelardin *Vesi ja unet*? Väittäisin: essee, joka sopii kenen hyvänsä luonnosta, psykologiasta, kemiasta, myyteistä, runoudesta, tapojen historiasta ja omaperäisestä filosofiasta kiinnostuneen *uteliaan* lukijan käteen. Mutta onhan se myös tutkimusta ja todistelua, joka ylpeänä esittelee käsitteitään ja teorioitaan. Bachelard esiintyy ”kirjallisuuspsykologina”. Se ei ole ainoa mahdollinen nimike. Hänen ajattelussaan on kaikki monitieteisyyden edut ja haitat: rajojen rikkomisen rohkeutta ja raikkautta, hienoja visioita, mutta myös huimia yleistyksiä ja oman itsepäisyyden pönkitystä.

Bachelard on tutkijaksi aika velikulta ja luonnonlapsi. Hän puoltaa ilmaisun luonnollisuutta ja on syvästi rakastunut runouteen ja aistiliseen kuvakieleen. Se huokuu hänen tekstistään, myös alkukielen *me todistamme täten* -retoriikan läpi. Kuten *Veden ja unien* englanninnoksessa (Edith Farrellin käännöksessä) on tehty, minäkin olen vaihtanut me-pronominin pääasiassa minä-muotoon. Alkutekstissä Bachelard itse siirtyy minä-muotoon vain puhuessaan omista lapsuudenkokemuksistaan, mutta ajan tavan mukaisesti hän kollektivisoi ajattelunsa. Henkilökohtaista tyyliä puoltaa myös Bachelardin oma arvoasenne; hän arvostelee ”nykymytologeja”, jotka haluavat saada lukijansa *ymmärtämään*, mutta eivät anna heidän *tuntea* mitään. Ja epäilemättä hänen estoton ajattelunsa herättääkin kaikenlaisia, myös ristiriitaisia tunteita.

Kaikki sanat, avainsanatkaan, eivät käänny suoraan toiselle kielelle ilman mutkia. Yksi Bachelardin avainsanoista on *intime*, substantiivina *intimité*. Suomeksikin tunnetaan ”intiimi”, mutta sen merkitys jää kovin kapeaksi, jos sitä vertaa Bachelardin käyttötapaan. Suomentaessaan Bachelardin *Tilan poetiikkaa* (Nemo, 2003) Tarja Roinila ilmoitti kääntäneensä *intimen* (useimmiten) ”kotoisaksi”. Ei huono sen kirjan osalta, mutta kun teemana on vesi, jonkun intiimi suhde veteen ei ilman muuta tarkoita, että tuo joku olisi vedessä kotonaan. Vesi on ambivalentti elementti; ”intiimin” pitäisi sisältää sama ambivalenssi, mahdollisuus iloon ja tuskaan, vihaan ja rakkauteen, hyvään ja pahaan.

Ambivalenssi on Bachelardin avainkäsitteitä. Se tekee asioista – tai osoittaa niiden olevan – jännittävän arvopitoisia. En sano ”arvokkaita” (se on puhtaasti kulttuurinen termi); arvopitoinen taas voi herättää

vastakkaisia tunteita (ikään kuin kemiallisia reaktioita), myös ihas-
tusta ja kauhua ja – edelleen, seuraavalla kierroksella – pettymystä
ja rohkeutta. Pintatasolla peräkkäin, ”syvyydessä” yhtäikaa.

Vielä intiimistä: olisiko se sama kuin ”henkilökohtainen”? Kyllä
ja ei. Runoilija voi ”personalisoida” suhteensa veteen, mutta vain
ottamalla sen ”omaksi elementikseen”, joka on enemmän kuin hän
itse. Vesi on määräävä elementti, joka tulee ihmisestä lähelle, ihmisen
sisään. Olen käyttänyt adjektiiveja ”läheinen”, ”sisäinen” ja ”kosket-
tava”, joskus myös ”yksityinen”, kun se on sopinut yhteyteen.

Ranskan *pâte* ei viittaa vain veden ja leivinjauhojen seoksiin, mutta
olen uskonut suomen kielen joustovaraan ja kääntänyt sanan *taiki-
naksi*. Kun Bachelard puhuu ”käsien pistämisestä taikinaan”, vastaava
ilmaisu suomalaisessa talonpoikaiskielessä lienee ”pistää kätensä
saveen”. Taikinassa olennaista on, että siinä vesi sekoittuu muihin
aineksiin ja että seos osoittautuu vaivan (vaivaamisen) arvoiseksi.

Runonäytteet on kääntänyt Jöns Carlson, hyvä ystävä, runoilija
itsekin. Proosasitaatit olen kääntänyt itse, paitsi jos aikaisempi kään-
nös on ollut tarjolla. Shakespearen, Goethen ja Poen runokielisissä tapa-
uksissa olen turvautunut vanhojen konkarien apuun ja maininnut
heidät nimeltä, mutta lisään tähän nyt vielä kiitollisuuteni, paitsi
heille, kaikille jotka ovat edesauttaneet tämän käännöksen syntymistä.
Erityisen kiitoksen ansaitsee Kirsi Heininen-Blomstedt, käännöksen
tarkastaja ja ”toinen tekijä” – kaikkine hyvine huomautuksineen ja
ehdotuksineen.

Jan Blomstedt

Gaston Bachelard

VESI JA UNET

Essee materiaalisesta mielikuvituksesta

Suomentanut Jan Blomstedt

Mielikuvituksen filosofi Gaston Bachelard antoi runoudelle erikoisaseman ajattelussaan. Hän käytti runoja todisteina teesiensä puolesta. Antiikin filosofiaa myötäillen hän korosti, että neljä elementtiä, tuli, vesi, ilma ja maa, toimivat meissä "mielikuvituksen hormoneina" ja ohjaavat mielikuviemme toimintaa.

Filosofian professori Bachelardilla oli luonnontieteellinen koulutus. Hän halusi saattaa tieteen ja runouden luovaan yhteistyöhön. Tässä hänen aiheenaan on veden poetiikka eli miten veden elementti vaikuttaa järkiajatteluamme edeltäviin uniin ja mielikuviiin. Oman huomionsa saavat "kulttuurikompleksit", kuten "Ofelia-kompleksi", veteen hukkuneen naisen teema.

Esimerkit ulottuvat Shakespearesta E.A. Poehen.

Jälkisanat on kirjoittanut arkkitehti Juhani Pallasmaa, jonka ajatteluun Bachelard on jättänyt syvät jälkensä.

